

Черняєва Олена Вікторівна

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки підприємств та менеджменту
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна*

Cherniaieva Olena

*PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Economics of Enterprises and Management
V.N. Karazin Kharkiv National University
ORCID: 0000-0003-2339-9416*

Михальченко Ганна Григорівна

*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри економіки підприємств та менеджменту
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна*

Mykhalchenko Hanna

*Doctor of Economic Sciences, Professor,
Head of the Department of Economics of Enterprises and Management
V.N. Karazin Kharkiv National University
ORCID: 0000-0003-2616-9499*

DOI: 10.25313/2520-2308-2024-6-9987

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

LEGAL ENSURING THE EFFICIENCY OF LOCAL BUDGETS

Анотація. Вступ. Ефективність місцевих бюджетів є одним із ключових факторів розвитку місцевого самоврядування та забезпечення добробуту громадян. Вона залежить від низки факторів, зокрема від чіткої та прозорої правової бази, що регулює бюджетний процес на місцевому рівні. В умовах децентралізації повноважень та фінансових ресурсів в Україні питання правового забезпечення ефективності місцевих бюджетів набуває особливої актуальності.

Мета – дослідження правового забезпечення ефективності місцевих бюджетів на основі аналізу чинного законодавства України.

Матеріали і методи дослідження: 1) нормативно-правове забезпечення щодо даної теми дослідження; 2) праці вітчизняних та зарубіжних авторів, що провадять свої науково-практичні дослідження у царині державотворення.

Результати. У даній роботі авторами проведено комплексне дослідження правових засад формування, розподілу та використання місцевих бюджетів в Україні. Визначено ключові фактори, що впливають на ефективність місцевих бюджетів, зокрема: чітке розмежування повноважень органів влади щодо формування та реалізації бюджетної політики; збалансованість дохідної та видаткової частин бюджету; прозорість та підзвітність бюджетного процесу; ефективна система бюджетного контролю. Проаналізовано проблеми правового забезпечення ефективності місцевих бюджетів в Україні, до яких належать недосконалість бюджетного законодавства; недостатнє фінансове забезпечення місцевого самоврядування; низький рівень бюджетної грамотності посадових осіб та громадян; неефективна система бюджетного контролю.

Перспективи. Результати дослідження можуть бути використані для вдосконалення правового забезпечення ефективності місцевих бюджетів в Україні, підвищення рівня бюджетної грамотності посадових осіб та громадян, посилення контролю за використанням бюджетних коштів. В умовах воєнного стану процес формування бюджетів набуває низки особливостей, які враховуються авторами: виділення першочергових видатків на оборону, державну безпеку, забезпечення життєдіяльності населення, постраждалого від воєнних дій, надання гуманітарної допомоги; фінансування заходів з відновлення зруйнованої інфраструктури.

Ключові слова: місцеві бюджети, бюджетна політика, бюджетне законодавство, бюджетний контроль, ефективність.

Summary. Introduction. The effectiveness of local budgets is one of the key factors in the development of local self-government and ensuring the well-being of citizens. It depends on a number of factors, including a clear and transparent legal framework that regulates the budget process at the local level. In the conditions of decentralization of powers and financial resources in Ukraine, the issue of legal protection of the effectiveness of local budgets becomes especially urgent.

The goal is to study legal support for the effectiveness of local budgets based on the analysis of the current legislation of Ukraine.

Research materials and methods: 1) regulatory and legal support for this research topic; 2) works of domestic and foreign authors conducting scientific and practical research in the field of state formation.

The results. In this work, the authors conducted a comprehensive study of the legal basis of the formation, distribution and use of local budgets in Ukraine. The key factors influencing the effectiveness of local budgets have been determined, in particular: clear demarcation of the powers of authorities regarding the formation and implementation of budget policy; balance of the income and expenditure parts of the budget; transparency and accountability of the budget process; effective budget control system. The problems of legal ensuring the effectiveness of local budgets in Ukraine are analyzed, which include the imperfection of budget legislation; insufficient financial support of local self-government; low level of budget literacy of officials and citizens; inefficient budget control system.

Prospects. The results of the study can be used to improve legal support for the effectiveness of local budgets in Ukraine, increase the level of budget literacy of officials and citizens, and strengthen control over the use of budget funds. In the conditions of martial law, the process of budget formation acquires a number of features that are taken into account by the authors: the allocation of priority expenditures for defense, state security, ensuring the livelihood of the population affected by military actions, providing humanitarian aid; financing measures to restore destroyed infrastructure.

Key words: local budgets, budget policy, budget legislation, budget control, efficiency.

Постановка проблеми. Інститут місцевих бюджетів відіграє вирішальну роль у реалізації державної політики та забезпеченні соціально-економічного розвитку регіонів. Ефективність функціонування місцевих бюджетів безпосередньо впливає на рівень життя громадян, доступність послуг та інвестиційний клімат. Однак наразі в Україні існують низка проблем, пов'язаних з правовим забезпеченням місцевих бюджетів, які негативно впливають на їх ефективність. Недостатня чіткість розмежування повноважень центральних та місцевих органів влади у бюджетній сфері; неузгодженість норм права на різних рівнях: від Конституції до підзаконних актів; прогалини та протиріччя в законодавстві, які створюють можливості для зловживань та корупції; скомплікованість та непрозорість процедур бюджетного планування, моніторингу та звітності; недостатній рівень контролю за використанням бюджетних коштів; відсутність дієвих інструментів бюджетного вирівнювання та стимулювання розвитку регіонів; низький рівень інформованості громадян про місцеві бюджети та їх вплив на життя людей — всі ці проблеми ведуть до нерівномірного розвитку регіонів та гальмування проведення соціально-економічних реформ на місцевому рівні.

З початком повномасштабної війни в Україні бюджетна система зазнала суттєвих змін. Зменшення бюджетних надходжень через падіння економічної активності та зростання видатків, пов'язаних з обороною та допомогою постраждалим, необхідність підтримки ВПО, стали серйозним викликом для держави. В цих умовах забезпечення оптимального виконання державного та місцевих бюджетів стає пріоритетним завданням. Це потребує: жорсткої економії витрат на неперіоритетні статті бюджету; перерозподілу коштів на користь оборони, соціальних виплат та підтримки постраждалих; пошуку додаткових джерел доходів, зокрема за рахунок активізації

міжнародної співпраці та залучення міжнародної фінансової допомоги; вдосконалення системи збору податків та боротьби з ухиленням від їх сплати; запровадження прозорих та ефективних механізмів використання бюджетних коштів; важливу роль у вирішенні цих завдань відіграє державне регулювання.

Війна стала серйозним викликом для України, але водночас відкрила нові можливості для реформування бюджетної системи. Впровадження заходів, спрямованих на підвищення ефективності використання бюджетних коштів, дозволить країні здолати ці виклики та збудувати сильну економіку. Саме тому даний напрямок потребує ґрунтовного дослідження та вирішення визначених проблем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Низка українських науковців зробили внесок у дослідження теоретичних та практичних аспектів фінансово-правового регулювання децентралізації податків та зборів в Україні.

Андрущенко В.Л. досліджував проблему множинності податків та регіонального розвитку [16]. Волкова О. досліджувала фіскальну ефективність місцевих податків та зборів в контексті місцевого самоврядування [17]. Банін І. та Вдовічен В. [18] досліджували правову природу податкових повноважень органів місцевого самоврядування. Галамай Р.Я. досліджував процеси трансформації податкової системи України в реаліях українського місцевого самоврядування [19].

Метою статті є дослідження правового забезпечення ефективності місцевих бюджетів на основі аналізу чинного законодавства України. Децентралізація податків та зборів відіграє важливу роль у фінансово-правовому регулюванні багатьох суб'єктів. Для низки віддалених регіонів та регіонів з низьким рівнем сукупності соціально-економічних показників фіскальні трансфери від центрального уряду стають ключовим

джерелом доходу. Податкові надходження слугують основою для сталого розвитку та демократичного державного будівництва як на національному, так і на регіональному рівні. Децентралізація на регіональному рівні відіграє суттєву роль у фінансовій політиці держави. Її впровадження відкриває низку пріоритетних можливостей.

Матеріали і методи дослідження: 1) нормативно-правове забезпечення щодо даної теми дослідження; 2) праці вітчизняних та зарубіжних авторів, що провадять свої науково-практичні дослідження у царині державотворення.

Виклад основного матеріалу. Згідно зі статтею 69 Закону України «Про місцеве самоврядування» від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР [3], органи місцевого самоврядування мають повноваження встановлювати місцеві податки та збори відповідно до Податкового кодексу України. Це означає, що Податковий кодекс окреслює рамки, в яких органи місцевої влади можуть створювати власні податкові системи. Зокрема, Кодекс визначає перелік дозволених місцевих податків та зборів, які можуть бути встановлені місцевими органами влади; встановлює максимальні ставки для місцевих податків та зборів. Кодекс визначає правила та процедури, яким повинні слідувати місцеві органи влади при адмініструванні місцевих податків та зборів. Важливо зазначити, що місцеві податки та збори, встановлені органами місцевого самоврядування, зараховуються до відповідних місцевих бюджетів. Це означає, що ці кошти використовуються для фінансування місцевих програм та послуг. Бюджетний кодекс України [4] окреслює порядок зарахування місцевих податків та зборів до місцевих бюджетів, з урахуванням особливостей, визначених Податковим кодексом України. Таким чином, Податковий кодекс відіграє важливу роль у системі місцевого самоврядування України, надаючи органам місцевої влади повноваження встановлювати місцеві податки та збори, а також визначаючи рамки, в яких ці повноваження можуть бути використані. Це сприяє децентралізації фінансів та надає місцевим громадам більше можливостей для самоврядування та вирішення власних потреб.

Бюджетна система України ґрунтується на десяти ключових принципах [5, с. 12], що визначають її структуру та функціонування:

1. Забезпечується єдиною правовою базою, грошовою системою, регулюванням бюджетних відносин, класифікацією, порядком виконання бюджетів та ведення бухгалтерського обліку.

2. Збалансованість. Повноваження на витрати відповідають обсягу надходжень до бюджету за відповідний період.

3. Державний та місцеві бюджети є самостійними. Держава не несе відповідальності за зобов'язання місцевих органів влади, а ті, в свою чергу, — за зобов'язання держави. Самостійність ґрунтується на закріплених джерелах доходів, праві визначати

напрямки використання коштів та самостійному затвердженні бюджетів.

4. До бюджетів включаються всі надходження та витрати, що здійснюються відповідно до нормативно-правових актів.

5. Обґрунтованість бюджетних витрат на реальні макроекономічні показники економічного й соціального розвитку, а також розрахунках надходжень та витрат, здійснених згідно з методиками та правилами [6].

6. Ефективність та результативність бюджетного процесу прагнуть досягнення цілей, визначених на основі національної системи цінностей та завдань інноваційного розвитку економіки, шляхом якісного надання публічних послуг з мінімальними витратами та максимальним результатом.

7. Субсидіарність розподілу між державним та місцевими бюджетами, а також між місцевими бюджетами ґрунтується на необхідності максимально наблизити надання публічних послуг до споживача.

8. Цільове використання бюджетних коштів. Бюджетні кошти використовуються лише на цілі, визначені бюджетними призначеннями та асигнуваннями.

9. Справедливість і неупередженість. Бюджетна система будується на засадах справедливого й неупередженого розподілу суспільного багатства між громадянами та територіальними громадами.

10. Публічність та прозорість. Передбачає інформування громадськості з питань бюджетної політики, складання, розгляду, затвердження, виконання державного бюджету та місцевих бюджетів, а також контролю за їх виконанням [7].

Законодавчі органи влади усіх рівнів відіграють ключову роль у бюджетному процесі, маючи такі повноваження як розгляд та затвердження бюджетів; вивчення, обговорення та внесення змін до проектів бюджетів, представлених органами виконавчої влади, перш ніж остаточно їх затвердити. Законодавчі органи здійснюють моніторинг виконання бюджетів протягом року та вживають заходів у разі виявлення порушень. Вимагають від органів виконавчої влади звітувати про виконання бюджетів, оцінюють результати та вживають відповідних заходів. Органи виконавчої влади, зі свого боку, забезпечують підготовку бюджетів та звітності; розробляють проекти бюджетів на основі прогнозів доходів і видатків, аналізу бюджетних потреб та пріоритетів; готують необхідні документи й матеріали, що обґрунтовують проект бюджету.

Згідно зі статтею 95 Конституції України [1] та Бюджетним кодексом України, Верховна Рада України має виключні повноваження щодо формування та контролю за державним бюджетом. До основних повноважень Верховної Ради у бюджетній сфері належать:

- розробка бюджетної політики;
- затвердження бюджету;
- контроль за виконанням бюджету;
- заслуховує звіти про стан виконання держбюджету, в тому числі звіти розпорядників бюджетних коштів;

– інші повноваження.

Важливо зазначити, що Верховна Рада не може делегувати свої повноваження щодо затвердження бюджету іншим органам. Всі видатки державного бюджету України мають ґрунтуватися на відповідних програмах, затверджених Верховною Радою, яка має право скорочувати видатки, передбачені проектом держбюджету, але не може їх збільшувати [4].

Згідно зі статтею 29 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» від 08.03.2024, до повноважень Кабінету Міністрів у сфері бюджету належить [5]:

1. Розробка та прийняття Бюджетної декларації на наступний бюджетний період. Цей документ визначає пріоритети бюджетної політики та загальні рамки бюджету на наступний рік.

2. Кабінет Міністрів подає на розгляд Верховної Ради України проект Основних напрямів бюджетної політики на наступний бюджетний період. Цей документ деталізує пріоритети, визначені в Бюджетній декларації, та описує, як саме буде розподілено бюджетні кошти.

3. Розробка проекту Закону про Державний бюджет: Кабінет Міністрів розробляє проект Закону про Державний бюджет України, який визначає доходи та видатки держави на наступний рік.

4. Доопрацювання проекту Закону про Державний бюджет після першого та другого читань у Верховній Раді України.

5. Кабінет Міністрів забезпечує виконання Державного бюджету України, тобто контролює надходження та витрачання бюджетних коштів.

6. Подання річного звіту про виконання Державного бюджету.

7. Доведення показників міжбюджетних трансфертів.

8. Здійснення інших повноважень.

Важливо зазначити, що Кабінет Міністрів реалізує свою бюджетну політику в тісній співпраці з Верховною Радою України, яка затверджує Бюджетну декларацію.

Державна казначейська служба України (ДКСУ) забезпечує розрахунково-касове обслуговування місцевих бюджетів та складання звітності про їх виконання з використанням електронних носіїв інформації. Це відбувається з урахуванням положень постанови Кабінету Міністрів України від 09 червня 2021 р. № 590 «Про затвердження Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану» [2]. Ключовими моментами цього процесу є:

– ДКСУ активно використовує електронні носії інформації для обміну даними з бюджетними установами та іншими органами влади. Це допомагає пришвидшити процес обробки платежів та звітності, а також робить його більш прозорим та підзвітним.

ДКСУ складає звітність про виконання місцевих бюджетів в електронному форматі. Ці звіти доступні на веб-сайті ДКСУ та в інших публічних джерелах.

Постанова № 590 визначає особливості виконання повноважень ДКСУ в умовах воєнного стану. Це включає, зокрема, можливість здійснювати платежі без попереднього розподілу бюджетних коштів, а також спрощення процедур казначейського обслуговування. Згідно з Бюджетним кодексом України, складання проектів місцевих бюджетів є повноваженням місцевих фінансових органів. Після складання проекти бюджетів затверджуються:

- рішеннями відповідними місцевими радами — для бюджетів міст, сіл, селищ, об'єднаних територіальних громад;
- розпорядженнями місцевих державних адміністрацій — для бюджетів районів, районів у містах;
- розпорядженнями військово-цивільних адміністрацій або військових адміністрацій — для бюджетів на територіях, де введено воєнний стан.

Процес складання та затвердження місцевих бюджетів регламентується Бюджетним кодексом України та іншими нормативно-правовими актами. Місцеві фінансові органи під час складання проектів бюджетів повинні враховувати показники соціально-економічного розвитку відповідної території, прогнози доходів та видатків, а також інші чинники [8].

Затверджені місцеві бюджети є основою для планування та здійснення фінансової діяльності на відповідній території протягом бюджетного року. Згідно з частиною 5 статті 9 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 р. № 389-VIII, у період дії воєнного стану сільський, селищний, міський голова територіальної громади має право прийняти рішення про передачу коштів з місцевого бюджету на потреби Збройних Сил України та/або для забезпечення заходів правового режиму воєнного стану [7]. Важливо зазначити, що таке рішення може бути прийнято лише за умови, що на території громади не ведуться бойові дії; не прийнято рішення про утворення військової адміністрації населеного пункту (населених пунктів); кошти передаються виключно для здійснення заходів правового режиму воєнного стану. Процедура прийняття такого рішення та порядок використання переданих коштів визначаються Кабінетом Міністрів України. Станом на 26 травня 2024 року Кабінетом Міністрів України не затверджено Порядку прийняття такого рішення та порядку використання переданих коштів [10, с. 140].

До основних проблемами реалізації ефективного стратегічного планування необхідно віднести (табл. 1).

Війна в Україні суттєво вплинула на міжбюджетні відносини у сфері децентралізації податків та зборів, зумовлюючи низку важливих змін:

1. Значні кошти з бюджетів усіх рівнів спрямовуються на фінансування потреб оборони, що призводить до перерозподілу бюджетних пріоритетів та скорочення видатків на інші сфери [11, с. 90].

2. Проблеми внутрішньої міграції населення, пов'язаної як з пошуками роботи в столиці чи інших областях країни, так і проблемами внутрішньо

Таблиця 1

Основні проблеми реалізації ефективного стратегічного планування

Кризу регіонального управління, що полягає у недостатньому рівні повноважень місцевої влади;
Часту зміну керівників обласних і районних державних адміністрацій та їх команд, що в більшості випадків додатково посилюється недостатністю досвіду та професіоналізму;
Відсутність ефективної системи підготовки управлінських кадрів, особливо для управління регіонами;
Відсутність реальних фінансових важелів на рівні регіонів щодо самостійного формування власних бюджетів;
Негативні тенденції регіонального розвитку та посилення диференціації у рівнях соціально-економічного розвитку регіонів;
Значний відтік економічного активного населення (за різними даними, від 5 до 6 млн. осіб) за кордон;
Міжрегіональна політична напруженість, яка створює загрозу єдності нації та держави;
Проблема внутрішньої міграції населення, пов'язаної як з пошуками роботи в столиці чи інших областях країни, так і проблемами внутрішньо переміщених осіб, кількість яких в Україні в 2018 році склала понад 1,49 млн. осіб;
Відсутність взаємоузгодженості всіх учасників регіонального планування

Джерело: узагальнено авторами на основі [11, с. 89].

переміщених осіб, негативні тенденції регіонального розвитку, посилення диференціації у рівнях соціально-економічного розвитку регіонів та значний відтік трудоактивного населення [13].

3. Збільшення міжбюджетних трансфертів надає більшу фінансову підтримку регіонам, які постраждали від війни, та громадам, що приймають внутрішньо переміщених осіб.

4. Місцеві громади отримують більше повноважень та відповідальності за управління бюджетними ресурсами на своїй території, їм доводиться адаптувати бюджетні плани до воєнних реалій.

5. Проблема відсутності ефективної системи підготовки управлінських кадрів з урахуванням особливостей управління в військовий час [9].

6. В умовах обмежених ресурсів зростає потреба у чіткому плануванні та економному використанні бюджетних коштів на всіх рівнях влади [12].

7. Необхідність адаптації законодавства, щоб воно відповідало новим викликам та потребам воєнного часу, зокрема, у сфері бюджетного процесу та податкової політики.

8. Зростає роль контролюючих органів у забезпеченні цільового та ефективного використання

бюджетних ресурсів, особливо в умовах високих корупційних ризиків [13].

Висновки. Правове забезпечення ефективності місцевих бюджетів в Україні ґрунтується на Конституції України та низці законів та підзаконних актів, що визначають принципи, основи та механізми бюджетного процесу на місцевому рівні. До ключових висновків щодо правового забезпечення ефективності місцевих бюджетів належать: необхідність чіткого розмежування повноважень між центральними та місцевими органами влади у сфері бюджетної політики; удосконалення системи міжбюджетних трансфертів; запровадження дієвих механізмів бюджетного контролю; удосконалення кадрового забезпечення, що передбачає підготовку кваліфікованих фахівців з питань бюджету, а також підвищення рівня їхньої обізнаності щодо кращих світових практик бюджетного управління.

Подальші дослідження у цій сфері повинні бути зосереджені на таких аспектах як аналіз впливу правових норм на ефективність місцевих бюджетів. Це дозволить визначити, які саме правові норми сприяють, а які заважають ефективному управлінню місцевими бюджетами; вивчення кращого світового досвіду правового забезпечення ефективності місцевих бюджетів.

Література

1. Конституція України затверджена ВРУ 28.06.96 IV 254/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 10.05.2024).
2. Педченко Н. С., Копошинська М. С. Міжбюджетні відносини України в умовах воєнного стану. *Економіка сьогодні: проблеми моделювання та управління: матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф.* 2023. URL: <http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/13513/1/Міжбюджетні%20відносини%20України%20в%20умовах%20воєнного%20стану.pdf> (дата звернення: 10.05.2024).
3. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 10.05.2024).
4. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 10.05.2024).
5. Про Кабінет Міністрів України : Закон України від 08.03.2024 № 794-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18#Text> (дата звернення: 10.05.2024).
6. Шкодін І., Зеленко О. Бюджетна політика та її особливості в економіці України. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм.* 2021. 13. С. 145–151. doi: <https://doi.org/10.26565/2310-9513-2021-13-15>.
7. Деякі питання формування та виконання місцевих бюджетів у період воєнного стану : Постанова КМУ від 11 березня 2022 року № 252. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/252-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.05.2024).
8. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 10.05.2024).
9. Про затвердження Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 9 червня 2021 р. № 590. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/590-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.05.2024).
10. Про бюджетну політику Міністерства оборони України на 2022 рік: Наказ Міністерства оборони України від 31 січ. 2022 р. № 30. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0030322-22#Text> (дата звернення: 10.05.2024).
11. Геєць В. Бюджетна політика в Україні: проблеми і перспективи. *Дзеркало тижня.* 2007. С. 140–154.
12. Тулай О. І. Планування дохідної частини місцевих бюджетів в умовах дефіциту фінансових ресурсів. *Світ фінансів.* 2009. № 21. С. 89–98.
13. Деякі питання соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб та інших вразливих категорій осіб : Постанова Кабінету Міністрів України від 26 січня 2023 року № 94. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/94-2024-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.05.2024).
14. Михальченко Г. Стратегічне планування для активізації регіонального розвитку. *Адаптивне управління: теорія і практика. Серія: Економіка.* 2018. № 4(8). URL: http://am.eor.in.ua/images/adapt/Vol.4ekon8/18ekon4_8mikhaltchenko.pdf (дата звернення: 10.05.2024).
15. Cherniaieva O., Kulinich T., Gutsul T., Korolkov V., Gubar O. Innovative transformations of Ukraine's economy in the context of globalization: theoretical and analytical aspects. *Financial and credit activity problems of theory and practice.* 2023. № 1(48). P. 249–257. doi: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.1.48.2023.3977>.
16. Андрущенко В. Л. Чи існує проблема множинності податків. *Бюджетно-податкова політика та регіональний розвиток України: матер. Міжн. наук. практ. конф.* (22 травня 2015 р.). Ірпінь, 2015. С. 18–20.
17. Волкова О. Г. Фіскальна ефективність місцевого оподаткування в Україні. *Інфраструктура ринку.* 2019. 19 с.
18. Банін І., Вдовічен В. Правова природа податкових повноважень органів місцевого самоврядування. *Підприємництво, господарство і право.* 2021. № 5. С. 151–155. doi: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2021.5.26>.
19. Галамай Р. Я. Трансформація податкової системи України в умовах реформування місцевого самоврядування: автореф. дис. к. е. н. Львів, 2021. 23 с.

References

1. Konstytutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine]: Approved by the Verkhovna Rada on June 28, 1996 IV 254/96-ВР. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].
2. Pedchenko, N. S., & Koposhinska, M. S. (2023). Mizhbiudzhetni vidnosyny Ukrainy v umovakh voiennoho stanu [Interbudgetary relations of Ukraine under martial law]. *Economy Today: Problems of Modeling and Management: Materials of the 13th International Scientific and Practical Internet Conference.* Retrieved from <http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/13513/1/Міжбюджетні%20відносини%20України%20в%20умовах%20воєнного%20стану.pdf> [in Ukrainian].
3. Pro mistseve samovriaduvannia v Ukraini: Zakon Ukrainy [About local self-government in Ukraine: Law of Ukraine]. 1997. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].
4. Biudzhetni kodeks Ukrainy [Budget Code of Ukraine]. 2010. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> [in Ukrainian].

5. Pro Kabinet Ministriv Ukrainy: Zakon Ukrainy [On the Cabinet of Ministers of Ukraine: Law of Ukraine]. 2024. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18#Text> [in Ukrainian].
6. Shkodina, I., Zelenko, O. (2021). Biudzhethna polityka ta yii osoblyvosti v ekonomitsi Ukrainy [Budget policy and its features in the economy of Ukraine]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V.N. Karazina. Seriya: Mizhnarodni vidnosyny. Ekonomika. Krainoznavstvo. Turyzm*, (13), 145–151. doi: <https://doi.org/10.26565/2310-9513-2021-13-15> [in Ukrainian].
7. Deiaki pytannia formuvannia ta vykonannia mistsevykh biudzhetyv u period voiennoho stanu: Postanova KМУ [Some issues of formation and implementation of local budgets during martial law: Resolution of the CMU]. 2022. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/252-2022-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
8. Pro pravovyi rezhym voiennoho stanu: Zakon Ukrainy [About the legal regime of martial law: Law of Ukraine]. 2015. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> [in Ukrainian].
9. Pro zatverdzhennia Poriadku vykonannia povnovazhen Derzhavnoiu kaznacheiskoiu sluzhboiu v osoblyvom rezhymi v umovakh voiennoho stanu: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy [On the approval of the Procedure for the exercise of powers by the State Treasury Service in a special regime under martial law: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine]. 2021. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/590-2021-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
10. Pro biudzhethnu polityku Ministerstva oborony Ukrainy na 2022 rik: Nakaz Ministerstva oborony Ukrainy [On the budget policy of the Ministry of Defense of Ukraine for 2022: Order of the Ministry of Defense of Ukraine]. 2022. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0030322-22#Text> [in Ukrainian].
11. Geets, V. (2007). Biudzhethna polityka ta yii osoblyvosti v ekonomitsi Ukrainy [Budget policy in Ukraine: problems and prospects]. *Dzerkalo tyzhnia*, 140–154 [in Ukrainian].
12. Tulai, O.I. (2009). Planuvannia dokhidnoi chastyny mistsevykh biudzhetyv v umovakh defitsytu finansovykh resursiv [Planning the revenue part of local budgets in conditions of shortage of financial resources]. *Svit finansiv*, 21, 89–98 [in Ukrainian].
13. Deiaki pytannia sotsialnoi pidtrymky vnutrishno peremishchenykh osib ta inshykh vrazlyvykh katehoriy osib: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy [Some issues of social support for internally displaced persons and other vulnerable categories of persons. Resolution No. 94 of the Cabinet of Ministers of Ukraine]. 2023. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/94-2024-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
14. Mikhalchenko, H. (2018). Stratehichne planuvannia dlia aktyvizatsii rehionalnoho rozvytku [Strategic planning for the activation of regional development]. *Adaptyvne upravlinnia: teoriia i praktyka. Seriya: Ekonomika*, 4(8). Retrieved from http://am.eor.in.ua/images/adapt/Vol.4ekon8/18ekon4_8mikhalchenko.pdf [in Ukrainian].
15. Cherniaieva, O., Kulinich, T., Gutsul, T., Korolkov, V., & Gubar, O. (2023). Innovative transformations of Ukraine's economy in the context of globalization: theoretical and analytical aspects. *Financial and credit activity problems of theory and practice*, 1(48), 249–257. doi: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.1.48.2023.3977> [in Ukrainian].
16. Andrushchenko, V.L. (2015). Chy isnuie problema mnozhynnosti podatkov [Is there a problem of multiplicity of taxes?]. *Biudzhethno-podatкова polityka ta rehionalnyi rozvytok Ukrainy: mater. Mizhn. nauk. prakt. konf.* (pp. 18–20). Irpin [in Ukrainian].
17. Volkova, O.H. (2019). Fiskalna efektyvnist mistsevoho opodatkuvannia v Ukraini [Fiscal efficiency of local taxation in Ukraine]. *Market infrastructure* [in Ukrainian].
18. Banin, I., & Vdovichen, V. (2021). Pravova pryroda podatkovykh povnovazhen orhaniv mistsevoho samovriaduvannia [Legal nature of tax powers of local self-government bodies]. *Entrepreneurship, economy and law*, 5, 15–155. doi: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2021.5.26> [in Ukrainian].
19. Galamai, R. Ya. (2021). Transformatsiia podatkovoi systemy ukrainy v umovakh reformuvannia mistsevoho samovriaduvannia [Transformation of the tax system of Ukraine under the conditions of local self-government reform]. *Auto-ref. PhD's thesis*. Lviv [in Ukrainian].